

BERETVÁS GÁBOR

KÁDÁR SÁRKÁNYAI

A hétfejű
a legelterjedtebb
a magyar folklór
szerint, de akadnak
kilenc-, három-
és bizonyos genetikai
mutációknak
köszönhetően egyfejű
sárkányok is. De hogy
ez mivel jár, arról majd
később a Süsü kapcsán
lesz szó.

Sárkányokkal először gyerekkorában találkozok az ember. Legalábbis ez a bevett felállás. Koromból kiindulva: ahhoz a generációhoz tartozom, amely a nyolcvanas évek puha diktatúrájának védnöksége alatt nőtt fel Magyarországon; vagyis azok közé, akik már a televízión keresztül kapcsolódhattak ezekhez a misztikus és mitikus szörnyekhez. Szörnyek, szörnyetegek, írom, holott a magyar televízió munkatársai végig azon dolgoztak akkoriban, hogy a sárkány jelentéséhez tapadó rettegést megpuhítsák, mi több, érzékletesen átalakítsák. Ez igen érdekes, hiszen a sárkány, már csak ha a legismertebb mítoszt vesszük is, az ember legyőzendő ellenségeként jelenik meg, a Szent György-történetben ugyanúgy, mint a többi hasonló mítoszban és mesében.

A hagyomány szülte gyermeki félelem

■ Első találkozásom a sárkánnyal, bár emlékeim ködösek e téren, nyilvánvalóan egy felolvasott mese révén történhetett, amit egyik szülőm vagy nagyszülőm, de az is lehet, hogy az állami keltető bölcsődéjének dadája olvasott fel. Ám első képileg megragadható emlékem ezen a téren egész biztos, hogy Jankovics Marcell sárkányja. Az általa készített rajzfilmek ugyanis átütő erővel hatottak rám; kiváltképpen lebilincselő volt a *Magyar népmesék* című televíziós rajzfilmsorozat, melynek bizonyos részei szinte kockáról kockára megmaradtak az emlékeze-

temben. A *Magyar népmesék* egyes részei azonban nem voltak egyszerű gyermekmesék, sőt érdekes módon a sorozat egyszerre volt megnyugtató, mulattató, felkavaró és olykor érthetetlen is egyben.

Megnyugtató ugye azért, mert mégiscsak tévét nézhettem, ami kiváltságnak számított a nevelődésem időszakában. Természetesen a biztonságos, a gyerekeknek kijelölt műsorsávban található pár tíz percről volt szó. (Az ezt követő *Columbo*, *Derrick*, *Tetthely* eleve szóba sem jöhetett.) Mi több, a lefekvés előtti élményt elősegítendő, keretezett attrakcióról beszélhetünk. Arról, ami a tévéma-ci fogmosási előjátékával kezdődött, és nyugovóra térésével végződött. Persze a *Magyar népmesék*nek megvolt pluszban a saját jellegzetes intrója is, amit egy stilizált galamb turbékolt ki cirádásan magából. Ez manapság leginkább nosztalgikus mobil-csörgésként van jelen a világban.

A *Magyar népmesék* 1980-tól 2012-ig futott magyar televíziós rajzfilmsorozat volt – a Youtube-on persze ma is fut tovább –, amelynek ötlete Mikulás Ferenc stúdióvezető fejében fogant meg. A tervező, rendező, szakértő Jankovics Marcell volt. A *Magyar népmesék* (1977-től) felejthetetlen népmesei történeteket dolgoz fel ötletesen; a Pannónia Filmstúdió Kecskeméti Műtermének egyik legnagyobb sikere ez, mely a magyar rajzfilmgyártás aranykorából való. Mikulás Ferenc elmondása szerint a sorozat létrejöttéhez hozzájárult az idő szelleme, mert akkoriban felkapottá váltak a néprajzi témák, fontos volt az alkotók által kedvelt paraszti kultúra kincseinek megmentése. Valamint az is tényező volt, hogy a fiatal filmstúdiónak a kezdetekben nemigen volt anyagi kerete forgatókönyvekre.

A sorozat mulattató mivolta, azon kívül, ami mesei-népmesei jellegéből fakadt, részint Szabó Gyula mesélési stílusának volt köszönhető. Az ő narrációja ugyanis egyszerre volt megnyugtató és derűt keltő is egyben. A másik kiemelendő tény a pozitív végkicsengés volt. Azaz gyermekien leegyszerűsítve a dolgot, a jó győzedelmeskedése a rossz felett. Így altattak nagyanyáink, és így dajkált bennünket a szocializmus televíziója is. Már ha a szereplőkkel való azonosulás a készítők tervei szerint történt persze. (Ne feledjük az *Annie Hall*ban erről szóló Woody Allen-aranyköpést, miszerint alteregója, Alvy Singer példának okáért nem Hófehérkébe, hanem a gonosz mostohába volt szerelmes.)

De nem pusztán a történetek domináltak a *Magyar népmesékben*, hanem az azokat népi mivoltukban megragadó, mind a mai napig felkavaró erejű ábrázolásmód. Hiszen Jankovics stílusának jellemzői, hullámmódozó képei, a motívumok vibráltatása, a gyilkosságok és a szexus burkolt megjelenítési formái vagy a képkockák zsúfoltsága messze kiemelte a 'népmeséket' a velük együtt futó szocialista rajzfilmek sorából. (Sem *Rumcájsz*, sem a *Lolka és Bolka*, sem a *Bob és Bobek*, de még a mindent vivő csodaeszközzel megspékelte *Varázsceruza* sem tudta hozni ezt a színvonalat, még csak közelről sem.)

A 'népmesék' félelmetessége pedig a gonosz megjelenítésén és szerepén múlott. Legyen az maga az Ördög, a Kacor király vagy akár ennek az írásnak a témája, a háromfejű sárkány.

Bár a sárkányok nincsenek benne sem a kis növényhatározóban, sem állatismereti könyvekben, kivéve persze a Komodói sárkányt (*Varanus komodoensis*), azért mégis igyekszünk csoportosítani, osztályozni őket. A hétfejű a legelterjedtebb a magyar folklór szerint, de akadnak kilenc-, három- és bizonyos genetikai mutációknak köszönhetően egyfejű sárkányok is. De hogy ez mivel jár, arról majd később a *Süsü* kapcsán lesz szó.

(Annyit még megjegyeznék, hogy a Komodói sárkány igazándiból a hiányzó láncszem a sárkányokat és dinókat összekapcsoló evolúciós folyamatban. De erre még szintén később térek ki.)

Hogy ne nagyon kalandozzunk el a sárkányhatározót bújva, kanyarodjunk vissza a *Magyar népmesék*ben ábrázolt sárkányhoz, mely például *Az égig érő paszuly*ban van megjelenítve. De mitől is félelmetes ez a sárkány? Hiszen a mese szerint őt már megelőzi félelmetes híre. A sárkány félelmetessége abban rejlik, hogy emberevő ragadozó, mi több, kiváló szaglószerveivel (több fej, több orr) messziről megorrontja az idegent, azaz ember-szagot érez. Emellett Jankovics sárkánya háromfejűnek van ábrázolva, és mindhárom fejével tüzet okád, ami már eleve veszélyes képesség. Másrészről persze van a sárkánynak némi emberjellege is. A szárnyait ugyan nem látjuk, mert ruha van rajta, de feltételezzük. Viselete egyébként szűr, kucsma és bocskor. Az öltözködésében megfogható sajátosság nem biztos, hogy véletlen. De arról inkább egy képzett néprajzost illene megkérdezni, mely vidék jellegzetességeit viseli. Ám antopomorfi ábrázolásához nem fér kétség. Nem csoda, hiszen minden idegen lényt valahogy a magunk képeére gyúrva akarunk képzeletünk falai közé begyömöszölni.

A sárkány lakhelye itt érdekes módon nem egy barlang, hanem egy normál falusi ház. Ám ez a ház mégiscsak az égben található, hiszen odáig mászott fel a főhős. (Lásd: *égig érő paszuly*.) Ez megengedi, hogy arra a következtetésre jusjunk: a mesében szereplő sárkány tud repülni, mert hát hogy máshogy közlekedhetne a felhők fölött. (Hiszen a mutálódott hüvelyeseken való közlekedésben egyértelműen bumfordi és tapasztalatlan.)

A történet vége, akárcsak a Szent György-mítoszé, az, hogy a démon, azaz a sárkány legyőzetik. Tény az, hogy Szent György megannyi ország és város védőszentje, mi több, templomok és székesegyházak is jócskán viselik nevét. Ehhez kapcsolódóan az sem lehet véletlen, hogy ezen egyházi építmények némelyikén, főleg a gótikus stílusban épülteken, olykor a vízköpők démoni, sárkányszerű alakot öltenek. De ezzel kapcsolatban nyilván a témában komolyan felkészült művészettörténész véleménye lenne a mérvadó.

Kesztyűs kézzel

■ Visszafeküdvén pihe-puha kádári melegágyunkba, a televízió, illetve az Erdős Péter által felügyelt zeneipar nem volt rest megszelídíteni a gyermeklélek démonait. Így meghatározó módon két trükkel rukkolt elő sárkány-témakörben. Egyrészről a 100 Folk Celsius nevű formáció kénytelen volt belátni, hogy bár az indiai filmek igen népszerűek a keleti táborban, hála Gojko Mitićnek és az NDK–jugoszláv koprodukciónak sikerének, a countryzene mégsem annyira lesz eladható még ennek örvén sem. A zenekar tehát, új utakra térvén, nem a felnőttekben megbújó gyereket célozta meg dalaival, hanem Halász Judit sikerein felbuzdulva a gyerekeket magukat.

Az 1984-es *Puff, a bűvös sárkány* című lemezük címadó dala eredeti verzióját tekintve az amerikai hippikultúrát meghatározó Peter Paul and Mary szerzeménye (*Puff, the Magic Dragon*, 1963). Akik daluk kétértelműségével a virággyerekeket (flowerpeople – a hippie elszálltabb megnevezése) célozták meg úgy, hogy a marihuána okozta élmény megfestésére törekedtek közben. De erről a gyerekdalokkal házaló 100 Folk Celsius mélyen hallgatott akkoriban. Meglehet, hogy maguk sem tudták, mi is a pontos helyzet, bár ezt némileg azért kétlem. Az

igaz, hogy végül is „álomország tengerpartján” ugyanúgy napozhattak a hatvanas-hetvenes évek nyugati hippiejei, mint ahogy elhomokozhattak ott a nyolcvanas évek keleti felének óvodásai is.

A 100 Folk Celsius aranylemezt némileg megirigyelve foghatott hozzá a Bergendy-zenekar is a gyerekműsorok gyártásához, és ennek második lépcsőfoka a *Süsü, a sárkány* című bábfilmsorozat megzenésítése volt. Az első az, hogy már a rockosabb, Demjén Rózsi-s időszakban is valamiféle bohócnek voltak öltözve. Mellékesen az is nyilvánvalóvá vált akkoriban, hogy Kodály-módszer ide vagy oda, a gyerekek valóban szeretnek énekelni, de inkább olyan dalokat, amiket uszkve értenek és tudnak valamihez kapcsolni. Így született meg a „Serkenj fel, kegyes nép”-et némileg kiváltó *Süsü, a sárkány*hoz íródott zenei kiegészítés is.

(A zenés gyerekműsor hagyományai egyébiránt folytatódnak majd a rendszerváltás után is. Ennek a folyamatnak az elfajzott formái lesznek majd a Papp Rita – Bodnár Attila szerzőpáros sértően átgondolatlan bődületei és a Dolly Roll késői kapcsolása, a színvonaltalanságában szintén inkább káros *Tipi-Tapi Dinó* is. De ezt csak zárójelben jegyzem meg.)

A *Süsü* története, akárcsak a Kádár-kori mesék jelentős része, a kirekesztés problémaköréből indul. Süsü egyfejű, ami annyira szégyenteljes a sárkánytársadalomban, hogy azonnal kirekeszti a közösség. (Ne feledjük, Misi Mókus szegregációja sem sül el egyből jól, mi több, a fekete farkú mókus mássága miatt szintén üldözötté válik.) Ezért Süsü, aki, mivel egy feje van, nem képes az összetett gondolkodásra, az emberek között találja meg a helyét, akiknek melleleg szintén egy fejük van. Ily módon a hasonló a hasonlóhoz húz. Süsü egyfejűsége és együgyűsége viszont kioltotta a gyerekekből a félelmet a sárkányoktól, kezelhető háziállat kategóriába kormányozva a sárkány fogalmát. Nem beszélvén arról, hogy az eredetileg egy szerb szerző, Miroslav Nastosijevic rádiójátékának magyarítása után, Csukás István gondolatai nyomán elővarázsolt figura valóban nem félelmetesre játszott. Bodrogi Gyula rekedtes orgánumát a kesztyűsbáb mondandójában rejltő gyerekes hozzáállás ellensúlyozta. A figura szerethetősége Lévai Sándor bábtervezőnek is köszönhető volt, aki messzemenően törekedett arra, hogy hősének inkább bugyuta és ne zord kinézete legyen, illetőleg anyagában is látványosan gyömöszkölkölhető legyen.

A kilenc epizódból álló sorozat 1976-tól 1984-ig készült, úgy, hogy megreformálta az addig a paraván mögötti játszás hagyományával bíró bábfilmtechnikát. Szabó Attila rendezése Abonyi Antal kamerakezelési technikájával pedig megváltoztatta a *Futrínka utca* vagy a *Mazsola és Tádé* során megszokott dimenziókat.

Az import sárkány nyomában

■ De egyszer csak kinő az ember a meséből, illetve más mesék kezdik el érdekelni. A kádári nyolcvanas éveket meghatározó mozik nem voltak élenjáróak a nép rémisztgetésében. A kultúrpolitika komolyan odafigyelt a filmek erkölcsi mondanivalójára, politikai üzenetére és művészi igényességére egyaránt. A közízlés legvégső meghatározói közé tartozott Kádár János, Aczél György és a fiatalos irányvonal meghatározója, Pozsgay Imre is. Erről Gál Mihály mostanában kiadott tanulmányai szólnak mérvadóan. Ezekből példának okáért az is kideríthető, hogy számos esetben tíz év eltéréssel kerültek a külföldön legyártott filmek a magyar mozikba. Bár előzőleg a rendszer már átengedett néhány japán karatefilmet, de példának okáért ugyanez a csúszás vonatkozik az 1973-as hongkongi

mozira, *A sárkány közbelépre* is, melynek honi bemutatója 1986 júliusára volt tehető. Videolejátszókra majd csak 1988 körül tehettek szert tömegesen az emberek, mikor is Gorbacsov reformjainak hatására lazult a rendszer, és ímmel-ámmal, de kiengedték a nép egy részét, hogy nyugatról, leginkább Bécsből vásároljanak maguknak árut, leghamarabb műszaki berendezéseket.

Am 1986 a sárkány éve volt kishazánkban. Na, persze nem a kínai naptár szerint, mert akkor várni kellett volna még két évet. De a moziban látottak teljesen elvárásoltak minket, gyerekeket, és mivel számos film korhatáros volt, a bennünket elkísérő felnőttet ugyanúgy. Bár volt azért, hogy természetünkől fakadólag sikerült belógni, de ebbe ne menjünk bele.

Pár film nyugatról jött szele már meglebbentette a vasfüggönyt annyira, hogy megnyikorduljon, és mögé kukkantsunk egy pillanatra, de *A sárkány közbelép* (*Enter of the Dragon*, 1973) az más volt, azonnal megváltoztatta az életünket, és közbeszédünk részét kezdte képezni. Nemcsak a gyerekeket ihlette meg, de még a felnőttek is rabjául estek a sárkánynak. Ha mai szemmel nézi az ember ezeket a filmeket, nem tud elvonatkoztatni attól, hogy van bennük valami gyermeki. Eleve a párbeszédekben, az elnagyolt karakterekben, a színészi játékban, a zenében, a vágásban, a humorban. Igazándiból, ha nem egy Bruce Lee-film lenne, akkor bátran mondhatnánk rá, hogy kutya rossz egy mozi. Am mégis, Lee valami olyat hozott be, amit addig nem láttunk. A kungfu harcművészetét és a keleti ember gyermekségét. Ezért is szerettünk bele mi, gyerekek szinte azonnal. A felnőttek pedig, akik túl voltak már a westerneken, túl voltak már a francia krimiken és a maffiafilmekben, majdhogynem túl voltak a Bud Spencer–Terence Hill-filmeken (bár azokon valami miatt nem könnyű túl lenni), és természetesen unásig túl voltak az úgynevezett művészfilmekben, teljesen magával ragadta. Ilyet még nem nagyon láttak sem ők, sem mi.

Bruce Lee volt a sárkány. Hogy mitől? Azt igen érzékletesen magyarázza el ő maga többek között *A sárkány útjában* (*The Way of the Dragon*, 1972) egy rövid harcművészeti bemutató során. Mozgása ugyanis egy képzeletbeli sárkány mozgását igyekezett követni. Mímelte ezt úgy, hogy gyorsaságához és erejéhez nem fért kétség. Bruce Lee, a mi sárkányunk, velünk van, a gyerekek, a jók védelmezője. A másik erénye a filmnek a legfőbb ellenfél személyében mutatkozott meg, aki nemcsak hogy a legfőbb ellenfél, de a legméltóbb is. Ez pedig nem lehetett más, mint a japán karate amerikai nagymestere, a szintén legendává vált Chuck Norris.

Meg kell hagyni, ezeknek a filmeknek a felfutása hihetetlen gyors volt. Az amerikai Colt szerepében megmutatkozó Norrisnak ez a második filmje volt, hiszen nemrégiben hagyta abba a harcművészeti karrierjét, és fordult csak a film felé. Bár ebben *A sárkány útjában* nem volt főszereplő, mégis évekig tartó vita zajlott gyermekkorunkban azt illetően, hogy ki lenne a vitathatatlan bajnok, Bruce Lee vagy Chuck Norris. Melyik a menőbb sportág, a karate vagy a kungfu? Sőt ez volt az az időszak, amikor szinte mindannyian beiratkoztunk valamely keleti harcművészetet oktató képzésre, és egyben ez volt a felnőtté válásunk fénykora is.

Pár év múlva pedig a videó elterjedésével sikerült hozzájutnunk az összes Bruce Lee-filmhez, ami csak létezett, sőt olyanokhoz is, amelyek csupán a nevét vagy egyenesen a sárkány nevet használták fel orvul a forgalmazási siker érdekében. Ilyen volt példáulnak okáért a *Bruce Lee visszatér* című opusz, amelynek semmi köze nem volt a név tisztes viselőjéhez, sőt azóta sem találom sehol még

az internet szemétdombján sem. Bár be kell látnom, hogy ez akár lehetett egyszerű hagyománytisztelet is, hiszen utolsó, torzóra sikeredett filmjében, a *Halálos játszma 2*-ben már javarészt csak egy dublőr helyettesíti, hiszen Bruce Lee meghalt közvetlenül *A sárkány közbelép* bemutatója előtt (1973. július 20-án). 32 éves volt.

Bruce Lee, bár a nyugati világban szocializálódott, az USA-ban és Hongkongban élt és dolgozott, olybá tűnik, egyáltalán nem követte a nyugati színjátszás kapcsán megragadt tradíciókat, pedig egész életében a film körül legyeskedett. Legalapvetőbb vonása a flegmaság: azaz az álmatag unalom grimasza ül ki az arcára, mely csak a flegma magabiztosok sajátja. De ennél sokkal többet nem tud nyújtani. Ez némileg érdekes, hiszen első filmes fellépése már 1941-ben megtörtént mint síró csecsemőé. Ezt követően pedig tíz évig mint gyerekszínész vett tevékenyen részt a hongkongi filmipar működésében. Majd megkapta első komolyabb szerepét 1966-ban mint a *Zöld darázs* (*The Green Hornet*) Katója. (A sorozatnak, ugye, nem oly régen készítették el azonos című nagyjátékfilm adaptációját – *The Green Hornet*, 2011.) Ekkorra szemmel láthatóan már túl van a mimikális felkészülés szakmai fázisán. Ezek után pár évig sorozatokban játszott kisebb szerepeket, majd csak ezután jött meg számára a nagy áttörés, amikor is *A nagyfőnök* című filmben már megrajzolhatta a későbbi sárkányikon körvonalait.

Ezek a filmek Magyarországra először német fordítással és úgymond rábeszélősen, narrátorosan jutottak el. Mondhatni szerencsére. Ugyanis a sors fintora, hogy a magyar szinkronrendezők számos ázsiai színésznek Kassai László hangját találják megfelelőnek mind a mai napig. Ezért ő szinkronizálta legtöbbször Bruce Lee-t, de ő szinkronizálta legtöbbször Jackie Chan is. Be kell vallanom, szerintem senki nem mért akkora csapást az ázsiai filmre, mint a Kassait felkérő szakemberek. Ugyan elképzelhető, hogy Kassai hangfekvése közel áll a tipizált ázsiai beszédhanghoz, de hőseiből inkább botránnyosan szánalmas figurákat farag, ahelyett, hogy hozzájuk tenne valamit a magyarítás során. Továbbá meg kell jegyezni, hogy Bruce Lee meglepően mély beszédhanggal bírt, míg Kassairól ez nem mondható el. Bár tény, hogy nehéz lehet összeegyeztetni a mély beszédhangot a szintén védjeggyé vált vércseszerű vijjogással, mely Bruce Lee-nek jellegzetes harci üvöltése volt ezekben a filmekben. Kassai szerencsére ezeket meg sem próbálta közvetíteni. Megjegyzem, hogy titkon várom azt a magyarul tökéletesen beszélő, de ázsiai származású szinkronszínészt, aki letörli majd ezt a szégyenfoltot a magyar szinkron homlokáról, és az újraszinkronizálás során Lee-t is rehabilitálja majd.

De vegyük sorra azokat a filmeket, amikben Bruce Lee már a sárkány mítoszát erősíti. *A nagyfőnök* (1971) egy gyilkosságokkal teli bűnügyi keretbe foglalja a sztorit, ahol a főhős, Cheng-Chao (Bruce Lee) harcművészeti tudása révén válik túlélő bosszúállóvá. A történet magja, hogy a jéggyári munkások rájönnek, munkájuk tulajdonképpen fedőfoglalkozás. Az igazi üzlet a jégtáblákba rejtett kábítószer. Ám aki ennek tudomására jut, azonnal gyilkosság áldozata lesz. Kivéve hősünket, Cheng-Chaót, aki kivételes képességei révén meg tudja védeni magát, sőt megbosszulja társait, és elpusztítja a drokartellt, vezetőjével, a nagyfőnökkel együtt.

A nagyfőnök sikerét időrendben a *Tomboló ököl* (1972) követte, ahol először került terítékre a japán–kínai ellentét. Itt Bruce Lee már saját harcművészeti irányzatát reklámozza a japán karatéval szemben. Ez egy lényeges tényező. A

Bruce Lee-filmek harci jelenetei ugyanis nemcsak azért különböztek az addig láttaktól, mert hatalmas rúgásokat és látványos ugrásokat is láthattunk. Hanem azért is, mert tömegjelenetek vannak megkoreografálva, ahogy eddig akciófilmekben nemigen voltak. Egy ember győzedelmeskedik az őt körülvevő húsz-harminc felett. Ez az eddig megszokott adok-kapok bunyóhoz képest igen komoly lépésváltás. Nem is kell hozzá feltétlenül nagyon cizellált cselekményszál.

Ennek okán mindkét történet nagyon egyszerű. Rendezőjük Luo Wei. Ám a kezdeti két film után Bruce Lee a filmeket többnyire már maga rendezi. Nincs sok. Mivel ez egy nagyon gyorsan felívelő, alig pár éves karrier. Igazándiból egy teljes film, mégpedig a *Sárkány útja* (*The Way of the Dragon* 1972), és a szintén ebben az évben készült furcsa torzó, a *Halálos játszma* (*Game of Death* 1972) sorolható ide.

Bár a filmek történetük alapján nem függenek össze, még ha a címükben megbújó sárkány olykor akár ezt is sugallja, mégis az összekötő kapocs az, hogy gyűjtőnéven Bruce Lee-filmeknek nevezzük ezeket. A színész karizmája ugyanis nyomot hagy az általa alakított hősökön. A színészetet persze itt nem kell komolyan venni. Igazából a szerepek alakulnak, idomulnak az őket megismerő harcművészhez, Lee-hez. Korán bekövetkező halála pedig misztikus ködbe burkolja a félbemaradt életművet. Az 1972-es év már csak ezért is érdekes, mert bár hamarabb fogott hozzá a *Halálos játszma* forgatásához, közben Robert Clouse-tól felkérést kapott *A sárkány közbelép* leforgatására, és ezért félbehagyta a már megkezdett saját rendezésű filmet. *A sárkány közbelép* mellelleg a legnépszerűbb alkotása lett, többek között a már fent említett Norrisnak köszönhetően.

Ám a *Halálos játszma* így sajnálatos módon torzó maradt. A megmaradt anyagokat *A sárkány közbelép*et is jegyző Clouse próbálta feléleszteni a forgatókönyv kényszerű átírásával, de a főszereplő hiányát így sem lehetett leplezetlenül pótolni. Azaz számos jelenetet három dublőr színésszel vettek fel, akik értelmetlen módon annyira azért nem hasonlítottak az életében ikonná vált harcművész filmsztárhoz. Azaz elkésztő, hogy a közelikhez az előző filmekből hasítottak ki képeket, úgy, hogy azok háttereit például nem változtatták meg. Ez mondjuk nem csoda, hiszen a technikai lehetőségek terén nem jártunk még ott, hogy ezek megoldható tételek lehettek volna. A film és Clouse szerencséje az volt, hogy a főbb harci jelenetek fel voltak már véve, és abban az eredeti filmsztárt láthatjuk küzdeni. Még hozzá olyan szupersztár ellenfelekkel, mint a majd 2 méter 20 centis népszerű kosaras, Kareem Abdul-Jabbar vagy a szintén elismert harcművész, Bob Wall.

Bob Wall mellelleg három filmjében is játszik – és meg kell jegyezni, hogy a kaukázusi típusú ellenfél, azaz a fehér ember mint ellenfél állandóan repertoáron van a kései filmekben. Ez némiképp változik *A sárkány közbelép* esetében, ahol is John Saxon, Jim Kelly, Bob Wall és Bolo Yeung mind olyan nevek, amelyek magukban is elvittek hasonló típusú akciófilmeket, de itt egyértelműen, rasszra való tekintet nélkül a nagy sárkánynak, Bruce Lee-nek asszisztálnak. A leglátványosabb harci ütközet már ezért sem velük, hanem a Shih Kien által játszott Hannal történik. Akinek, mivel fél keze van, protézisszerűen felcsatolható fegyverszerű művétagok álnak a rendelkezésére. A nagy tükörtermi jelenet után például egy felcsatolható fém tigriskarommal sebesíti meg hősünket több ízben is. Nyilvánvaló, hogy nem marad el a válaszcsapás sem. Bár számos filmjében előfordul, és ezáltal védjegyévé is vált, de Bruce Lee ebben a fent ecsetelt

jelenetben mutatta be legemlékezetesebben ikonikussá fejlesztett gesztusát. A friss sebből szivárgó vér látványos megízlelését és az ezt követő kíméletlen hiriget.

A *Halálos játszma 2*-ben még ugyan megpróbálnak egy újabb bőrt lehúzni a sztár kultuszáról, de a film igazándiból emlékének a megcsúfolása, így több szót nem is vesztegetnék rá. Gondolom, érződik a szövegen, ahogy összeér bennem a hajdani gyermek csalódottsága a mostani meglett esztéta lesújtó véleményével.

Dinók a polcon

■ Persze az idő múlásával és a világ tágulásával megnőtt a sárkányok száma. A műholdas adók révén eljutottunk a dinókultusz kibomlásához. A dinoszauruszok mint tudományosan megalapozott létű sárkányok kerültek képbé. Külséjében hasonló, de alkatában szelíd sárkány volt példának okáért Denver, az utolsó dinoszaurusz (*Denver, the Last Dinosaur*), aki valamiféle rockzenész is volt egyben. Népszerűsége bearanyozta a kilencvenes évek gyermekkorait. De ez már nem rám, hanem a húgomra tartozott.

Ám az igazi áttörést nyilván a *Jurassic Park* hozta. Az 1993-ban bemutatott film sárkányainak egyetlen szépséghibája volt csupán: nem tudtak tüzet okádni. Ám ezen kívül minden megvolt a sárkányok mítoszának továbbéléséhez. Nem beszélvén arról, hogy ez a történet szintén a gyerekek nyelvén szólt. Ne feledjük az ebben az időszakban elterjedt dinómániát. Társasjátékok, albumok, makettek kerültek a gyerekszobák polcaira, mi több, előkerültek a régi könyvek is, melyek majd minden háztartás díszei voltak egykoron. Előkerült így Zdeněk V. Špinar könyve is, az *Élet az ember előtt*. De ez mondjuk a gyerekeket csak ideig-óráig érdekelte, hiába erőltette az ember.

A dinómánia azonban lassan lecsengeni látszott azzal, hogy Spielberg elkészítette saját sárkányainak következő kalandjait, a *Jurassic Park 2. Az elveszett világ* (1997) és a *Jurassic Park 3* (2011), továbbá a *Jurassic World* (2015) című opuszait. Ezekkel egyre gyengébben tartva ébren a fenevadtól való rettegést. Elvégre addigra már *A cápa* (*Jaws*, 1975) is rég feledésbe merült.

A dinókkal párhuzamosan futó *Sárkányszív* (1996), a *Sárkányszív 2* (2000) és a *Sárkányszív 3* (2015) című amerikai kalandfilmek azért csak nagy lassan vették fel velük a versenyt. Majd a Dreamworks gondozásában megjelent 3D-s animáció volt az, ami igazán magára vonta főleg a gyerekek figyelmét. Az *Így neveld a sárkányodat* (2010) című fantasyvel, illetve annak második részével, az *Így neveld a sárkányodat 2-vel* (2015) a Dreamworks ugyanis nagyot szakított. Erre volt kénytelen a Disney is lépni egy nagyot, így példának okáért megemlíthetjük a legfrissebb, azaz a 2017-ben kijött családi kalandfilm, az *Elliott, a sárkány* (*Pete's Dragon*) sikerét is.

Persze mind tudjuk már egy jó ideje, hogy alapjában véve a hangsúly átkerült a nagy hollywoodi kasszasikerekről a sorozatokra. Ezért is oly sikeresek a 2011-től töretlen népszerűségnek örvendő *Trónok harca* (*Game of Thrones*) sárkányai. De ez, attól tartok, már valaki másnak a meséje.